

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2007 GEGUŽĖS 19 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 98 (19)

„MARGUTIS”

1932 – 2007

Seniausia lietuvių išeivių radijo programa pasaulyje (įkurta 1932 metais Čikagoje, JAV), šiais metais švenčia 75 metų gyvavimo sukaktį. Amžiumi ji beveik susilygina su pirmąja Lietuvos radijo stotimi, įkurta 1927 metais Kaune.

Antano Vanagaičio įkurtas „dienžodis”, pavadintas „Margučiu”

Nepailstantis naujų didžiųjų projektų kūrėjas ir tęsėjas Antanas Vanagaitis turėjo daug planų Amerikoje, ypač Čikagoje, apsigyvenusiems tautiečiams.

Taip 1928 metais balandžio 1 d. jis įsteigė mėnraštį *Margutis*, o po 4 metų – 1932 metais balandžio 11 d. – „dienžodį”, t.y. kasdieninę radijo programą lietuvių kalba, kurią pavadino irgi „Margučiu”. Anot jo, kaip laikraštis gali būti dienraščiu, taip ir radijo programa gali būti dienžodžiu.

Radijo programa buvo vienas projektas iš daugelio — ne pirmutinis Vanagaičio pradėtas, bet tikrai paskutinis, išlikęs iki šių dienų. Ta radijo programa turėjo didelę reikšmę lietuvių išeivių visuomenėje: 1) nauja, moderni žiniasklaidos priemonė išeiviams, gimtąja kalba palaikanti Amerikoje apsigyvenusiųjų tautinę sąmonę, stiprinanti ryšį tarp pačių tautiečių (greita informacija buvo labai svarbi organizuotam tautiečių gyvenimui), informuojanti apie tai, kas dedasi Lietuvoje, 2) o tėvynei kritišku metu šios radijo programos vedėjas Petro Petručio asmenyje telkianti ir organizuojanti išeivių pastangas telegramų vajumi atkreipti JAV politikų dėmesį ne tik į sovietų okupuotos Lietuvos vergovę, bet ir į jos norą būti laisva.

Tad „Margučio” svarba nesiribojo vien radijo laidų lietuvišku turiniu: Antano Vanagaičio pastangomis ji reiškėsi įvairiais, net masiniais kultūriniais renginiais, o vėliau – Petro Petručio laikotarpyje, reikalui esant, dėmesys buvo nukreiptas į okupuotos Lietuvos laisvinimą.

„Margučio” lemtingos datos

„Margučio” istorija marga, kaip velykinis margutis. Ji susijusi su asmenimis, kurie labiausiai juo rūpinosi. Pastovi radijo laida, Antano Vanagaičio pradėta 1932 metais, sukrėsta steigėjo mirtimi 1948 metais, nenutrūko: jo vieton stojo jo gyvenimo draugė Lilija Vanagaitienė. Tačiau vėl: netikėta jos (ir jos didžio talkininko Algimanto Mackaus) žūtis autoavarijoje 1964 m. pabaigoje sukėlė pavojų. 1965 metais radijo programos rūpestis krito į Petro Petručio rankas ir jose išbuvo trisdešimt metų. Tada vėl: dėl finansinių sunkumų 1995 metais „Margučio” radijo laida nutilo. Neilgam. Tais pačiais metais lietuvių visuomenės vadovai sudarė valdybą ir atkūrė radijo programą, pavadindami ją „Margutis II”.

„Margutis”, 1953-2007

Šiuose *Kultūros* puslapiuose dėmesį kreipiamė į „Margučio” radijo programos gyvavimą maždaug nuo 1953 m. Organizatoriai kreipėsi į radijo programos vedančiuosius pasisakyti apie „Margutį”, savo veiklą, apie radijo laidos džiaugsmus ir rūpesčius.

Čia pasisakiusieji, remdamiesi savo patirtimi, pateikia įvairų, margą ir vaizdingą „Margučio”

Antanas Vanagaitis

pussimčio metų gyvavimo paveikslą. Čia kalba įvairūs darbuotojai, dirbę ir tebedirbantys įvairiose srityse: šios programos išlaikytojai, programos laidų vedėjai, specialių programų ruošėjai ir visuomeninkai, kurie rūpinosi ir tebesirūpina „Margučio” finansiniu, buitiniu gyvavimu ir net išlikimu. Dėkingi esame „Margučio” darbuotojų apklausą organizavusiai *Draugo* vyriausiajai redaktorei Daliai Cidzikaitei ir jai talkinusioms Laimai Apanavičienei bei Daliai Sokienei. Ta pačia proga išreiškiame ne tik savo, bet ir lietuvių visuomenės dėkingumą visiems „Margučio” darbuotojams Emilijai Andrulytei, Tadiui Kubiliui, Jauniui Gusiui, kurie savo rūpesčiu, talentais ir darbu užtikrino ir tebeužtikrina šios lietuvių radijo programos gyvavimą.

Kęstutis A. Trimakas

Šis *Kultūros* numeris yra skirtas paminėti „Margučio” radijo programos 75 metų sukaktį.
Turinyje:

1 psl. Kęstutis A. Trimakas.
„Margutis”, 1932-2007.

2-7 psl. Lietuvių radijo laidos darbuotojų prisiminimai, veikla, džiaugsmai ir rūpesčiai.

Petras Petrutis (1966-1995)

Dalia Sruogaitė (1953-1977)

Romas Sakadolskis (1968-1973)

Leonas Narbutis (1995-1998)

Bronius Siliūnas (1995-iki šiol)

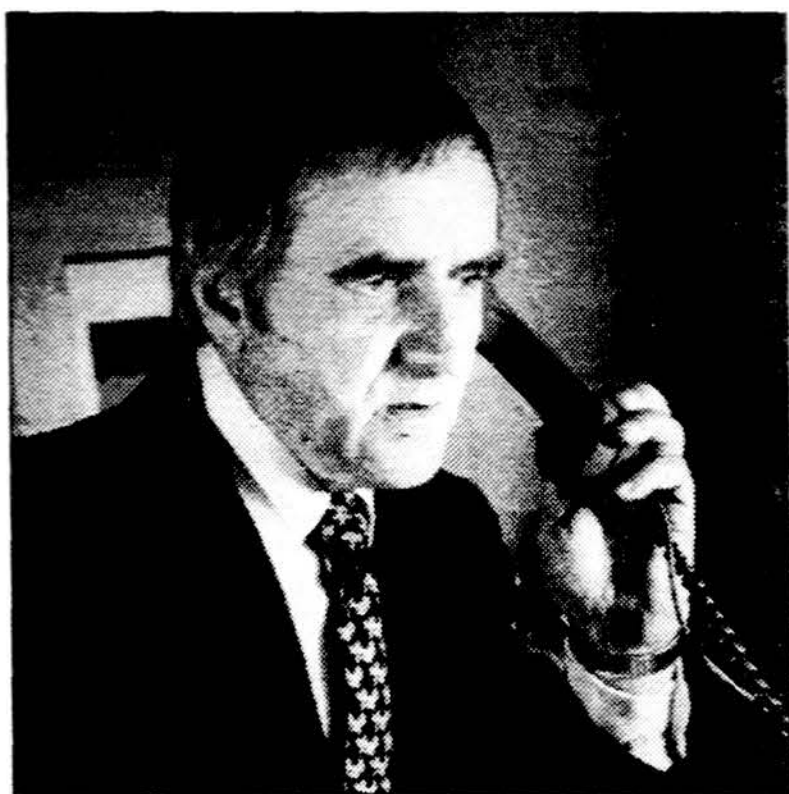
Marija Remienė (1995-iki šiol)

Dalia Sokienė (1995-iki šiol)

Eglė Juodvalkė (1996-iki šiol)

Tadas Kubilius (2004-iki šiol)

„MARGUČIO“ RADIO PROGRAMOS DARBUOTOJAI ETERyje

— Daugelis Jus pažįsta kaip ilgametį radijo laidos „Margutis“ vedėją ir redaktorių. Ar esate kada paskaičiavęs, kiek metų išdirbote „Margutyje“?

— Turiu pasigriebti knyga, nes tikrai nežinau, — (Atsineša biografijų žinyną *JAV lietuviai* ir susiranda puslapį su savo pavarde). — Taigi va — pradėjau 1964 metų gruodžio 29 d., o baigiau 1997.

— Kada buvo pradžių pradžia? Ar tiesa, kad Jūs pradėjote dirbti „Margutyje“ kaip sporto programos vedėjas?

— Tiesa. Tais laikais buvo organizuojama Šiaurės Amerikos lietuvių krepšinio rinktinės išvyka į Pietų Ameriką. Tam reikėjo reklamos. Aš nuėjau į „Margutį“ ir paprašiau, kad tą išvyką pareklamuotų. Tuo metu ten dirbo Bronius Dirmeikis, kuris man pasiūlė ateiti ir pakalbėti ta tema. Sutarėme, kad aš tam tikrą dieną nuvažiuosiu į radijo stotį ir pakalbėsiu apie ruošiamą išvyką. Man pakalbėjus, B. Dirmeikis ir sako:

— Tu galėtum būti nuolatinis sporto žinių redaktorius.

Sutarėme pasikalbėti apie tai, kai grįšiu iš kelionės. Taip pasidariau korespondentu. Kiekvieną pirmadienį paruošdavau 10-12 min. sporto žinių laidą. Pranešdavau ne tik žinias apie vietines sporto varžybas, bet ir sporto naujienas iš Lietuvos bei iš viso pasaulio.

— O kaip Jūs tapote radijo laidos „Margutis“ vedėju?

— 1964 m. gruodžio 28 dienos rytą paskambino man Lilija Vanagaitienė ir klausia:

— Tai kaip, Petreli, ar šiandien sportuosi?

Aš buvau tik grįžęs iš Kalėdinio šventimo Detroite, pavargęs ne tik nuo švenčių, bet ir nuo kelionės visą naktį autobusu.

— Tai kad, L. Vanagaitienė, tarp Kalėdų ir Naujųjų metų nėra sporto žinių, — pasakiau jai, aiškiai išsisukinėdamas, nors tiesą pasakius, galima buvo tų žinių rasti.

— Tai gerai, — sako ji man. — Susitiksime kitą pirmadienį.

L. Vanagaitienė ir Algimantas Mackus tą patį vakarą, grįždami iš radijo laidos, žuvo, o aš buvau Dievo apsaugotas.

— Ir Jūs pradėjote dirbti „Margučio“ vedėju?

— Žuvus L. Vanagaitienei ir A. Mackui buvo sudaryta patikėtinių taryba. Jai vadovavo Valdas Adamkus, kuris faktiškai ir pakvietė mane pirmosiomis dienomis. Aš labai nenorėjau. Bet taip jau buvo lemta.

Nuvažiavau todėl, kad šiek tiek jau nusimaniau kaip tos laidos ruošiamos. Tačiau nesiruošiau ilgai dirbti, ir po kiek laiko patikėtinių taryba pakvietė vedėju Henriką Žemėlį, kuriam susirgus vėl buvo kreiptasi į mane ir nuo 1966 metų aš vėl ėmiau vadovauti „Margučiu“.

Taip mano pora savaitžių nusitęsė į ilgus metus.

— Ar per tuos metus kada nors buvo nutrūkusios „Margučio“ laidos?

— Buvo. Du kartus radijo stotis buvo parduota kitiems ir atėję nauji šeimininkai savaip tvarkydavosi. Tada laidos nutrūkdavo. Gerai nepamenu, tik žinau, kad tai ilgai netrūkdavo — mėnesį, porą, kol surasdavo naują stotį. Vienu metu mes turėjome labai gerą stotį, kuri laidas transliuodavo FM radijo bangomis. Stotis buvo beveik miesto centre, artimoje šiaurėje. Ši stotis transliuodavo tik klasikinę mu-

„Žuvus L. Vanagaitienei ir A. Mackui, buvo sudaryta patikėtinių taryba. Jai vadovavo Valdas Adamkus, kuris faktiškai ir pakvietė mane... Aš labai nenorėjau. Bet taip jau buvo lemta“.

Petras Petrutis

Ilgametis „Margučio“ radijo programos vedėjas. 1966-1995

ziką ir rytais, matyt, komerciniais sumetimais nuo 5 val. r. iki 8 val. r. išleisdavo kitataučius. Mes ten gavome eterį nuo 7 iki 8 val. ryto. Atrodė neįprastas laikas, bet vėliau tapo aišku, kad toks laikas yra labai tinkamas — žmogus keliiasi, pusryčiauja, važiuoja į darbą — tad tikrai gali klausytis radijo.

— O kaip atsirado „Margučio“ koncertai?

— „Iš praeities tavo sūnūs...“ — (juokiasi). — Jau A. Vanagaitis rengė koncertus. Tai jis išvedė „Margutį“ ir jo klausytojus iš parapijos į miesto centrą. A. Vanagaičio dėka „Margutis“ surengė Čiurlionio ansamblio koncertą Čikagos operos rūmuose ir daugelį kitų koncertų.

— Tad Jūs tą tradiciją perėmėte iš Vanagaičio?

— Taip. Kadangi rengė Vanagaitis, rengė ir Petrutis (juokiasi). Buvo surengta tikrai įdomių, vertingų koncertų. Vienas iš tokių įsimintinų — Vilniaus universiteto Dainų ir šokių ansamblio koncertas. Koncertai vyko tris dienas iš eilės, Jaunimo centro salė buvo pilnutėlė.

— O ar atvažiuodavo dainininkai, aktoriai iš Lietuvos iki nepriklausomybės atgavimo?

— Ne. Nepamenu. Daugiausia atvažiuodavo Vakarų Europoje ar Kanadoje gyvenantys lietuviai aktoriai. Kaip dabar prisimenu, su tais koncertų organizavimais aš buvau pagarsėjęs. Skambindavo žmonės klausdami patarimo, kokį koncertą suorganizuoti. Pvz., Paltinų koncertų suorganizavau 16 ar 17 — kiekvienais metais. Po koncertų Čikagoje aš juos nukreipdavau į kitus lietuviškus židinius.

— Be „Margučio“ buvo ir kitos radijo stotys. Ar Jūs bendradarbiauote, o gal pykdavotės tarpusavyje?

— Labai artimai bendradarbiauome.

— Ar dalindavotės savo žiniomis su kitais spaudos šaltiniais?

— Man tai teko daryti keliolika kartų. Tuo pačiu atsilygindavo ir man. „Margutis“ visada pranešdavo žinias iš viso pasaulio. Stengdavomės pranešti tos dienos žinias, o ne kokias senienas. Kartą buvo toks nutikimas. Iki laidos pabaigos buvo likę gal kokios 2-3 minutės. Ant pirštų galų įeina radijo stoties inžinierius ir man ant stalo padeda naujausių žinių biuletenį. Aš toliau skaitau savo žinias, bet vis dirščioju į atneštą lapą. O ten parašyta, kad į Prahą įsiveržė sovietų tankai. Ir aš tą žinią laidai baigiantis paskelbiau apie 8 val. r. Amerikiečių radijas tą paskelbė tik po 8 val. r. Skambinę žmonės stebėjosi, kad Petrutis tą žinią paskelbė pirmas Čikagoje.

— Aišku, kad Amerikos lietuviai įvykius Lietuvoje išgyveno lygiai taip pat, kaip ir mes būdami tenai. Iš kur Jūs gaudavote medžiagą laidoms?

— Prasidėjus Lietuvoje atgimimui, aš drįsdavau, nors tai būdavo „sunkiai finansiškai įkandama“, telefonu susisiekti su Vilniumi. Padariau keletą interviu. Tarp kitko man talkino Romas Sakadolskis, kuris tuo metu dirbo „Amerikos balse“ lietuviškų laidų redaktoriumi. Jis tą darė nelegaliai ir galėjo už tai labai nukentėti. Bet, kaip buvęs „Margučio“ bendradarbis, jis man padėdavo. Tad žinių gaudavome iš pirmų lūpų.

Tuo pačiu reikėtų prisiminti vieną labai įdomų įvykį. Ruošėmės minėti A. Vanagaičio 100 me-

tų jubiliejų. Aš nutariau tą sukaktį atšvęsti dvigubai: surengti jo kūrybinių koncertų Jaunimo centre ir ta pačia proga suruošti pobūvį. Ir sutapka tu man taip, kad tą dieną, kai suruošėme pokylį, Lietuvoje buvo atkurta Nepriklausomybė. A. Vanagaičio minėjimas staiga apsisvertė aukštyne kojom. Ir to aš niekad neužmiršiu. Susisiekiu su Lozoraičiu, gavau medžiagos iš jo, turėjau net pagrindinį Nepriklausomybės akto tekstą, kurį čia pat Jaunimo centre perskaitėme. Žmonių buvo apie 300. Nelauktai, netikėtai pasikeitė visas vakaro tikslas. Vienas iš dalyvių, priėjęs prie manęs pasakė:

— Na matai, Vanagaitis rengė Nepriklausomybės minėjimus, dabar ir tu tokį minėjimą surengi.

Tiesą pasakius, kai rengiau pobūvį, net mintis tokia nebuvo kilusi.

Atsimenu dar vieną momentą. Stoviu užkulisuose ir galvoju, kad reikia išeiti į sceną ir pasiūlyti uždainuoti Lietuvos himną. Su ta mintimi ėjau į sceną, o visi salėje esantys atsistojo ir pradėjo dainuoti „Lietuva, brangi“. Tada pasiūliau pasiūsti sveikinimo telegramą Parlamentui. Visa salė pritarė. Kitą dieną nuėjau į „Western Union“ įstaigą išsiųsti telegramos. Rašau: „Lithuania“, o dirbančioji man sako, kad tokios šalies nėra, o aš jai atsakiau, kad nuo vakar dienos — yra. Telegrama į Lietuvą buvo pasiųsta lietuvių kalba.

— Ar turite savo mokinių?

— Net keletas mano mokinių buvo įsitvirtinę „Amerikos balse“. Tarp jų jau minėtas R. Sakadolskis, amžiną atilsį Jurgis Bradūnas, Audrius Regis, kuris ir dabar ten dirba.

— Kaip užsibaigė Jūsų darbas „Margutyje“?

— Turėjau asmeniškų netekčių, labai palūžau dvasiškai, pradėjau nebekreipti dėmesio į darbą. Tiesa, dar suorganizuodavau ir koncertus, ir laidas veddavau, bet mačiau, kad „Margutis“ „eina žemyn“. Tada ir nutariau pasitraukti. Tarp kitko per tuos 31 metus nesu gavęs jokio atlyginimo. Kartais būdavo labai sunku, net pavalgymui pinigų neužtekdavo, bet vis atrodė, kad negalima radijo laidos uždaryti, kad ji turi gyvuoti. Negaliu pasakyti, kad aš „vargau“ „Margutyje“. Buvo tikrai daug įdomių ir linksmų dalykų, likę labai daug gražių prisiminimų. Kai kurie įvykiai tapo didele švente. Vien pasikalbėjimų esu padaręs per 400.

— O kas po Jūsų išėjimo? „Margučio“ laidos nutrūko?

— Taip, keletui mėnesių. Tačiau po to buvo sukviesta žmonių grupė, kurie nutarė, kad radijo laidos turi gyvuoti ir „Margučio II“ pavadinimu jos buvo atgaivintos.

Kalbino Laima Apanavičienė

Viena iš „Margučio“ redakcijų buvo įsikūrusi 6812 S. Western Ave.

„Dalyvavimas ‘Margutyje’ šiek tiek įprasmino mano buvimą išeivijoje”.

Dalia Sruogaitė

„Margučio” artima bendradarbė,
literatūrinės programos „Pelkių žiburėlis” vedėja. 1953-1977

Vienas iš Čikagos „Margučio” radijo deimančiukų, be abejonės, buvo literatūros valandėlė „Pelkių žiburėlis”, kuris lyg meteoritas drąsiai ir ryžtingai įsiveržė į „Margučio” kasdienybę ir sėkmingai gyvavo jame iki pat 1977 metų. Viena iš šios valandėlės pradininkių, organizatorių ir dalyvių buvo Dalia Sruogaitė, kuri mielai leido pasinaudoti 1995 m. *Kultūros baruose* (nr. 10) išspausdintais prisiminimais apie „Pelkių žiburėlį” ir atsakyti į keletą mūsų pateiktų klausimų.

„Margutyje”

nuskambėjo rimta valandėlė

Apie „Pelkių žiburėlio” pradžią savo atsiminimuose D. Sruogaitė taip rašo: „1953 m. veiklus švietis (Akademinės jaunomenės sambūrio ‘Šviesa’ narys — red. pastaba) Petras Jurkštas, jau turėjęs ryšių su ‘Margučio’ radijo vadovybe, pasiūlė Sruogaitės paminėti radijo bangomis. Idėja buvo svaiginamai patraukli, nors jokio supratimo apie mikrofoną neturėjom. Tačiau jaunystėje buvom visi drąsūs ir savim pasitikintys. Parinkau ištrauką iš B. Sruogos dramos ‘Kazimieras Sapiega’ pirmojo veiksmo — Kazimiero Sapiegos ir Marysenkos dialogą. Skaityti mielai su-tiko aktorai Irena Nivinskaitė ir Vytautas Valiukas. Įvadinį žodį tarė Petras Jurkštas, o aš prakaitavau prie muzikinės palydos. Visa laimė, kad ‘Margučio’ pranešėjas buvo labai simpatingas, Čikagoj gimęs ir augęs Kazys Deveikis, kurį visi vadinom Casey. Pirmą kartą atsidūrus radijo studijoj siaubingai virpėjo kinkos ir tik Casey padėdami išplaukėme. Pavyko! O Antano Vanagaičio palikimo ‘Margutyje’ nuskambėjo visai rimta valandėlė. Kitą dieną ponis Vanagaitienė pasiūlė kas sekmdienį ką nors panašaus parengti”.

Valandėlių tematika — literatūrinė

Pasak D. Sruogaitės, su pasiūlymu sutikta be mažiausių abejonų, nors — atvirai prisipažino — „tikrai nežinojom nuo ko pradėti, ką transliuoti. Tačiau ilgai abejoti ir dvejoji neteko — pasitarus su Petru Jurkštu ir Čikagos ‘Šviesos’ nariais, buvo nuspręsta, jog valandėlės bus transliuojamos sambūrio ‘Šviesa’ vardu, o programos bus literatūrinės, lietuvių rašytojų kūrybos, meniškai atliekamos aktorių, kurių tada Čikagoj buvo tikras spiečius”.

Savas signalas ir savas vardas

Toliau D. Sruogaitė prisimena, jog „po pirmojo pasiskardavimo nutarėm su Petru, kad esam tokie skirtingi nuo visos ‘Margučio’ programos, jog reikia išsiskirti savo signalu ir valandėlės vardu. Kažkaip savaime, beveik be svarstymų, sutarėm pavadinti ‘Pelkių žiburėliu’ (iš B. Sruogos „Kazimiero Sapiegos” dramos). Tą patį vakarą nuskubėjom pas muzikę Giedrą Gudauskienę. (...) Giedra tuoj sėdo prie fortepijono ir pradėjo improvizuoti. Ir vis tą pačią melodiją iš M. K. Čiurlionio ‘Vai, leikia leikia gulbių pulkelis’. (...) Po kelių valandų signalas buvo įrašytas ir kitą sekmdienį per ‘Margučio’ laidą pasigirdo mūsų signalas, o Casey pranešė: ‘Jūs girdėsite ‘Pelkių žiburėlį’, literatūrinę valandėlę, kurią paruošė sambūrio ‘Šviesa’ Čikagos skyrius. ‘Pelkių žiburėlį’ redaguoja Dalia Bylaitienė ir Petras Jurkštas”.

P. Jurkštas —

ekonomistas, besidomintis kultūra

Nauja „Margučio”: radijo valandėlė savo tikslą nusakė taip: ‘kelti lietuvių visuomenės kultūros lygį ir ugdyti tos kultūros lietuviškąjį pobūdį’ ir tai ji darė supažindindama klausytojus su lietuvių literatūra ir rašytojais. Nei D. Sruogaitė, nei P. Jurkštas nebuvo literatai. Pastarąjį gyvenimas nuvedė į ekonomiką. Tačiau, pasak D. Sruogaitės, jis buvo tikrai išsilavinęs kultūros srityje, domėjosi knygomis, muzika, teatru.

Kazys Gandrimas —

seniai visų užmirštas

Patirties jaunieji valandėlės vedėjai neturėjo ir kalbėdami į mikrofoną. Todėl čia jiems į pagalbą atskubėjo aktorius, buvęs Kauno radiofono pranešėjas Kazys Gandrimas. Apie jį D. Sruogaitė rašo: „Nors kilęs iš Šiaulių, kalbėjo be jokio tarmiškumo, gryna,

gražia lietuviška tartimi. Kazys vienas iš pirmųjų entuziastingai įsitraukė į mūsų programas ir neretai gelbėjo mus, staiga susirgus ar negalint dalyvauti su-tartoje valandėlėje kuriam iš aktorių. (...) Deja, liga anksti šį talentingą vyrą pakirto”. D. Sruogaitė ap-gailėstauja, kad apie jį net kelių eilučių nerasime *Lietuvių enciklopedijoje*, o ir lentelė Šv. Kazimiero kapinėse jau seniai kerpėm ir samanom yra apau-gusi.

Po H. Kačinsko pagalbos — jokių abejonų

Pabaigus pirmąjį sezoną, abu „Pelkių žiburėlio” vedėjai nebuvo tikri, ar jie vertingą darbą varo, ar, pasak D. Sruogaitės, tik brenda į saviveiklos diletan-tizmą. Tokių abejonų neliko po to, kai pagalbos iš-drįso paprašyti aktoriaus Henriko Kučinsko, kuris 1953 m. pabaigoje gastroliavo Čikagoje. Jis įskaitė ištrauką iš B. Sruogos „Giesmė apie Gediminą” ir Vaižganto „Juodžiaus kelmą”. Sulaukę L. Vanagai-tienės finansinės paramos ir, svarbiausia, padrąši-nančių klausytojų atsiliepimų, nuo tada „Pelkių ži-burėlis” jau nedvejojo apie vedamos valandėlės vertę.

Redaktorių taryboje —

naujas veidas ir draugas visiems laikams

Artėjant 1954 m. vasarai, K. Gandrimas D. Sruogaitę supažindino su Algimantu Mackumi. D. Sruogaitė prisimena, kaip net prisėsti nespėjus, „ta-sai švariai, iki blizgesio nusiskutęs, su tvarkingu kaklaraiščiu ir baltutėliais marškiniais pilietis, tuoj užsipoilė mane: kodėl neduodat Salomėjos Neries?, Janonio?” Po tokios apgulties D. Sruogaitėi nieko ki-to neliko daryti, kaip tik pakviesti A. Mackų į „Pel-kių žiburėlio” redaktorių tarybą. Netrukus A. Mac-kus apsiėmė sudaryti 1954 – 1955 m. valandėlių pla-ną. Nors pirmoji pažintis su A. Mackumi nebuvo „lyg sviestu patepta”, D. Sruogaitė prisimena, jog su A. Mackumi visam laikui tapo gerais draugais. „Ma-čiau, kad jis labai gabus, lakios plunksnos, neblogai literatūroje nusimano, ir mūsų skoniam sutiko”.

Du nuovargio ir džiaugsmo sezonai

Antrajam sezonui pasibaigus, D. Sruogaitė dve-jiems metams išvyko gyventi į Texas valstiją. „Pelkių žiburėlį” vesti paliko A. Mackus. Siekiant palengvin-ti jo darbą, buvo įvestos muzikinės ir vaikų valandė-lės. Apie lietuvių kompozitorius sutiko papasakoti muzikė Giedra Gudauskienė, o pati D. Sruogaitė pa-žadėjo siuntinėti parengtus tekstus jaunimui. Atsirado ir naujų talkininkų: Salomėja Valiukienė (parinko programų muziką), Rita Šimanskytė (vėliau Kavolienė), Gintra Narienė ir Dalia Juknevičiūtė. Nors ir kaip sunkiai, pasak D. Sruogaitės, „su nuovargiais ir džiaugsmiais” A. Mackus išgyveno tuos dvejus metus ir, daugelio nuostabai, penktajam „Pelkių žiburėlio” sezonui ruošė staigmeną — į literatūrinę valandėlę įvesti pabaltijiečių literatūrą. Tad penktąjį savo se-zoną „Pelkių žiburėlis” pradėjo su pabaltijiečiais.

Po 30-mečio — užgesimas

1958 m. „Margutis” atšventė 30-ties metų jubi-liejų, tačiau netrukus „Pelkių žiburėlio” redaktorius, vedėjas ir dalyvius ištiko skaudus smūgis — 1959 m. staiga mirė Casey Deveikis. Po jo buvo antrasis — WHFC stoties netektis. Naujiems jos savininkams „Margutis” nebetiko, todėl teko išsikelti į priemiestį La Grange miestelyje, D. Sruogaitės teigimu, „į pri-mityvią stotį, kurioje tebuvo mažytis kambarėlis ži-nių perdavimui”. Nors atsirado naujas talkininkas — Leonas Narbutis, sąlygos nebuvo palankios: stotis silpna ir garsą netoli tenunešdavo. A. Mackus greitai tapo nuolatinis „Margučio” pranešėju ir „Pelkių ži-

burėly” jam jau neišėjo dalyvauti. Po aštuonerių me-tų „Pelkių žiburėlį” teko užgesinti. O 1964 m. auto-avarijoje žuvus Liliai Vanagaitienei ir A. Mackui, at-rodė, kad žuvo ir pats „Margutis” — prisimena D. Sruogaitė.

Entuziazmas sugrįžo

Tačiau tiek „Margutis”, tiek „Pelkių žiburėlis” neužgeso, o tik prigeso — Valdui Adamkui suradus patalpas Marquette Park ir įrengus studiją, 1970 m. prasidėjo antrasis „Pelkių žiburėlio” etapas. Atsirado „Margutyje” naujas pagalbininkas — šaunus stu-dentas Romas Sakadolskis, D. Sruogaitės žodžiais, su tikrai geru radijo pranešėjo balsu ir gryna lietuvių kalbos tartimi. Greitai jis tapo „Margučio” inžinie-riumi ir pranešėju, pradėjo skaityti „Pelkių žibu-rėlio” įvadu apie autorius, dalyvavo keliose didesnių dramų skaitymuose. Įvadinis žodžius skaitė Danutė Bilaišienė ir Leonas Narbutis, sugrįžo Petras Jurkš-tas, kuris pats įvadinis žodžius kūrybingai rašė. Pasak D. Sruogaitės, „ratai buvo patepti, jau nebe-girgždėjo, entuziazmas grįžo”. „Marguty” pradėjo talkinti dar jaunesni už R. Sakadolskį vaikinai. Ketu-riolikmetis Audrius Regis taip įsitraukė į „Margu-čio” veiklą, kad netrukus pasidarė ir inžinierius, ir pranešėjas, ir archyvų tvarkytojas. Netrukus leng-vesnius įvadinis žodžius pradėjo skaityti ir Vytautas Šumskis. Pasikeitė „Margučio” veidas: nebeliko se-nųjų Vanagaičio draugų, rėmėjų, radijo darbuotojų. Pamažu išmirė „Margučio” ramsčiai — prisimena D. Sruogaitė.

Paskutiniai dveji metai

1975 m. mirus Daliai Juknevičiūtei, su Danutės Bilaišienės ir Leono Narbutio talka bei Audriaus Re-gio atsidavimu, „Pelkių žiburėlis” išgyveno dar dve-jus metus. Tačiau, kaip pastebi D. Sruogaitė, senajai „komandai” negrįžtamai išėjus, jau nebebuvo tos pa-čios nuotaikos, emė slėgti nuovargis ir išsisėmimas. 1977 m. „Pelkių žiburėlis” nustojo gyvuoti. Archyvi-nė literatūrinė valandėlė medžiaga Kazio Šablevi-čiaus buvo perrašyta į kasetes. Jas priglaudė Čikagos muzikologijos archyvas, D. Sruogaitės archyvas pa-teko į B. Sruogos muziejų Kaune.

Straipsnio pabaigoje D. Sruogaitė prisimena vi-sus aktorius ir bendradarbius, kurie atgaivino ir skleidė radijo bangomis lietuvių literatūrą. „Margu-čiui” šiais metais minint 75-erių metų sukaktį, nega-lime to nepadaryti ir mes, „Draugo” redakcija. Štai jie. Aktoriai: Karilė Baltrušaitytė, Julius Balutis, Do-natas Banionis, Leonas Barauskas, Jurgis Blekaitis, Alfa Brinka, Julija Cijunelienė, Algimantas Dikinis, Kazys Gandrimas, Aleksandra Gustaitienė, Vytautas Juodka, Dalia Juknevičiūtė, Henrikas Kačinskas, Jonas Kelečius, Zita Kevalaitytė-Visockienė, Stasė Kie-laitė, Algirdas Kurauskas, Danutė Kurauskienė, Marija Lemešytė, Regina Matulevičiūtė, Nijolė Mar-tinaitytė, Andrius Mironas, Irena Nivinskaitė-Jony-nienė, Kazys Oželis, Stasė Pautienienė, Ona Petra-vičiūtė, Elena Petrokaitė, Alfąs Petrutis, Stasys Pet-kus, Stasys Pilka, Birutė Pūkelevičiūtė, Laima Ras-tenytė, Juozas Raudonis, Antanas Rūkas, Marija Smil-gaitė, Viltis Vaičiūnaitė, Juozas Valentinas, Vytautas Valiukas, Eglė Vilutienė, Vitalis Žukauskas. Šalia minė-tų pavienių — visas Montrealio lietuvių teatro kolek-tyvas ir Niujorko „Laisvės žiburio” teatras. Jauni-mas: Juozas Aleksionas, Liucijus Alenskis, Andrius Barauskas, Vilija Bilaišytė, Živilė Bilaišytė, Algis By-la, Aušrinė Bylaitė, Ingrida Blekytė, Jurgis Bradū-nas, Rimantas Genčius, Jūratė Jakšytė, Eglė Juod-vaikė, Vytas Marčiukaitis, Edvardas Momkus, Aldas Naris, Emilija Pakštaitė, Algis Regis, Audrius Regis,

Nukelta į 4 psl.

Rytis Januška, Dalia Sruogaitė ir Dalia Sokienė

Dalia Sruogaite

Atkelta iš 3 psl.

Kristina Stonkutė, Živilė Sriubaitė, Nijolė Stakauskienė, Ina Stravinskytė, Martynas Trakis, Daiva Vaitkevičiūtė, Rimvydas Vasiukevičius, Gaida Visockytė, Vida Žvinytė.

— Gerbiama Dalia, kas buvo Jūsų klausytojas?

— Visi Čikagos lietuviai.

— Ar temas sugalvodavote pati?

— Nemanau, kad literatūrinei valandėlei reikėjo temų. Kiekvienas rašytojas turėjo savo temą. „Pelkių žiburėlio“ nebuvo mokyklinė užduotis sudėlioti programą temomis. Jo tikslas buvo supažindinti klausytojus su lietuvių literatūra.

— Kas „Margutis“ buvo Jums asmeniškai?

— Esu labai laiminga, ko gero vienintelė su Valdu Adamkum iš „anų“ laikų, kuriai teko pažinti ir bendrauti su didžiais Lietuvos patriotais, „Margučio“ darbuotojais ir rėmėjais.

Neįmanoma pamiršti aukštos kultūros teisininko, politiko, visuomenininko ir muziko Antano Olio, gimusiu JAV ir niekad Lietuvos nemačiusio, kuris 1941 m. įsteigė „Lietuvai vaduoti sąjungą“ ir buvo pirmasis jos pirmininkas. Mirus „Margučio“ steigėjui Antanui Vanagaičiui, mūsų supratimu buvo didžiausias moralinis ramstis našlei Lilijai Vanagaitienei, perėmusiai „Margučio“ radijo laidų ir jo paties vardo žurnalo tęsinį. Arba šviesios atminties Juozo Bačiūno, verslininko ir visuomenininko, aktyvaus „Margučio“ rėmėjo. Taip pat ir medicinos daktaro Stepono Biežio, ilgus metus vedusio „Sveikatos patarėjo“ valandėlės „Margutyje“. Labai mums nuširdus buvo Lietuvos konsulas Petras Daužvardis ir

jo žmona Juzė Rauktytė-Daužvardienė, jam mirus tapusi Lietuvos garbės konsule.

Klaidingai kai kurie pokario atvykėliai „DP“ pasakoja, jog nebuvo sutarimo su senaisiais lietuviais, vadindami juos „senovės lietuviais“. Vien jau „Margutis“ tai paneigė, pakvietęs talkon žurnalistą Bronių Dirmeikį žurnalo redaktorium, advokatą Antaną Lapinską žinių pranešėju, Vladą Vijeikį vaikų valandėlės, teisininką Algirdą Aglinską teisių patarėju, dr. Vandą Daugirdaitę-Sruogienę Lietuvos istorijos valandėlės ir kt. Buvo taip pat sporto, muzikos, medicinos, visuomeninių reikalų apžvalgų vedėjai, sunku dabar visus ir prisiminti.

Jaučiu, jog dalyvavimas „Margutyje“ šiek tiek įprasmino mano buvimą išeivijoje.

Parengė ir kalbino
Dalia Cidzikaitė

„Margutis“ pakeitė mano gyvenimą, atvėrė kelią į žurnalisto profesiją... nuvedė mane arčiau Lietuvos“.

Romas Sakadolskis

„Margučio“ artimas bendradarbis, radijo laidos vedėjas 1968-1973

— Kokia Jūsų darbo pradžia lietuvių išeivijos radijuje? Ar Jūs atradote „Margutį“, ar „Margutis“ Jus?

— Mane susirado „Margučio“ radijo vedėjas Petras Petrutis. Tai buvo 1968 m. pradžioje. Jeigu tiksliai prisimenu, jis buvo girdėjęs Pedagoginio lituanistikos instituto išleistą plokštelę, kurioje buvo mano balsu įkaltas mokomasis lietuvių kalbos kirčiavimo tekstas. Jis ir paklausė, ar nesidomėčiau radijo darbu, ar nesutikčiau padėti, ruošiant laidas.

Sutikau, nelabai žinodamas ko tikėtis. Netrukus mane pasodino priešais mikrofoną, o po kelių mėnesių jau teko daryti solo laidą. Nepamainomas jausmas tapo „nepagydoma“ liga.

Prisimenu, būdamas vaikas dalyvavau su kitais mokiniais radijo studijoje, dainavome dainas, tik užmiršau kokia proga. Prisimenu ponį su gėlėta suknele — tai buvo tuometinė „Margučio“ radijo laidų vedėja Lilija Vanagaitienė. Ir prisimenu tokį greitakalbį poną, kuris papasakojo apie mus radijo klausytojams. Tai greičiausiai buvo Algimantas Mackus. Abu jie žuvo 1964 m. kraupioje autoavarijoje. „Margutis“ kuriam laikui sustojė ir sunkiai sekėsi surasti nuolatinį laidų vedėją, kol galiausiai sutiko Petras Petrutis.

Petras buvo žurnalistas savamokslis, tačiau man jis buvo visais atžvilgiais žurnalistikos mokytojas. Mokė, kaip ieškoti informacijos ir ją atrinkti, kalbinti pašnekovus, rengti pranešimus, reportažus. Per jį supratau, ką reiškia balso bei kvėpavimo kontrolė, ritmas, laikas. Jo dėka išmokau apie žurnalistikos etiką, profesionalumą. Daug vėliau, kai dirbdamas „Amerikos balse“ grįžau į mokslus, supratau, kokius tvirtus pagrindus Petras davė. Jam visada buvau ir liksiu dėkingas. Buvome, esame ir būsime artimi bičiuliai.

— Kiek ilgai Jūsų balso klausėsi „Margučio“ klausytojas?

— „Margučio“ laidose kartu su Petru Petručiu, Leonu Narbučiu ir kitais dalyvavau iki pat išvykimo iš Čikagos 1973 m. Taigi penkerius metus. Išvykau į Vašingtoną dirbti „Amerikos balso“ lietuvių redakcijoje. Po daugelį metų vėl teko dažniau su klausytojais bendrauti Atgimimo — Sąjūdžio — laikais, kada „Margučio“ laidose dažnai skambėdavo reportažai apie paskiausias įvykius Lietuvoje.

— Jūs buvote „Amerikos balso“ laidų vedėjas 32-ejus metus. Ar galima būtų atrasti ryšį tarp šių dviejų radijo laidų?

— Iš tiesų, 32 metus išdirbau „Amerikos balse“ įvairiose pareigose, tačiau laidų vedėju kartu su kitais lietuvių redakcijos nariais buvau žymiai trumpesnį laiką. Ketverius metus išdirbęs redakcijoje Vašingtone, grįžau į Čikagą — šįkart kaip „Balso“ korespondentas. Taip pat teko rengti reportažus ir Lietuvos klausytojui. Į Vašingtoną vėl persikėliau po devynerių metų, galima sakyti Sąjūdžio susikūrimo išvakarėse. O į „Balso“ naujienų redakciją perėjau 1995 m., kur visam padėjęs mikrofoną, dirbau redaktoriu.

„Amerikos balso“ ir „Margučio“ laidos buvo pa-

našios savo paskirtimi, tačiau viena nuo kitos skyrėsi turiniu bei forma. Paskirtis buvo gyvu žodžiu teikti informaciją ne-normaliomis sąlygomis. „Margučio“ rūpėjo palaikyti lietuvių kalbą, kultūrą ir dvasią emigracijoje, padėti atsispirti nutautėjimui. „Amerikos balsui“ rūpėjo palaikyti lietuvių kalbą, kultūrą ir dvasią okupuotoje Lietuvoje, padėti atsispirti sistemingai vykdomam tautos rusinimui.

Buvo ir kitų panašumų. Antai, „Margutis“ lietuvių kalba pranešė apie pasaulio įvykius klausytojams, kuriems buvo sunku su anglų kalba, taip pat informavo apie lietuvių išeivijos įvykius, supažindino su lietuvių kūrėjais, mokslininkais, visuomenininkais, priminė lietuvių šventines ir kitokias tradicijas. „Amerikos balsas“ taip pat pranešė apie pasaulio įvykius lietuvių kalba, apie lietuvių išeivijos gyvenimą, supažindino su lietuvių kultūros, mokslo žmonėmis, jų laimėjimais, apžvelgdavo lietuvių išeivijos spaudą, knygas, priminė lietuvių šventes. Visa tai buvo skirta Lietuvos žmonėms, kurie gyveno okupanto pirmojoje izoliacijoje nuo likusio pasaulio.

Taigi paskirties požiūriu būta daugiau panašumų negu atrodytų iš pirmo žvilgsnio. Tačiau, aišku, buvo ir labai didelių skirtumų. Pats didžiausias — „Margutis“ transliavo nemažai muzikos ir kitokias pramogines laidas. „Amerikos balso“ laidose lietuvių kalba to niekada nebuvo, jos buvo skirtos informacijai.

— Kokiomis savybėmis, Jūsų nuomone, turėtų pasižymėti radijo laidų vedėjas?

— Yra tam tikri fiziniai reikalavimai. Pats balsas privalo būti bent jau minimaliai priimtinas klausytojo ausims. Svarbūs kalbos, dikcijos reikalavimai. Padeda gebėjimas greitai orientuotis situacijoje. Mikrofonas yra radijo vedėjo bičiulis, o ne priešas. Svarbu laidos vedėjui suprasti, jog visa tai, ką kalba, klausytojas girdės tik vieną kartą, negalės grįžti atgal pasitikrinti kokį nors faktą, kaip daroma skaitant spaudą. Taigi viską, ką sako laidos vedėjas, klausytojas turi suprasti išgirdęs vieną ir vienintelį kartą.

— Ar pagalvojote kada nors, koks buvo Jūsų indėlis į „Margučio“ radiją?

— Ne man spręsti apie tokius dalykus. Žinau, kad tuo metu, kai dirbau „Margutyje“, jis buvo plačiai klausomas. Petras buvo pačiame savo pajėgume. Taip pat Leonas, kiti darbuotojai. „Margutis“ buvo iš tiesų margas, įvairus, nenuobodus. Ta prasme, mes visi kartu atlikome savo paskirtį.

Ne mažiau svarbi buvo „Margučio“ veikla šalia eterio. Turiu omenyje Petro organizuotus koncertus, įvairią visuomeninę veiklą, kurią jis organizavo — demonstracijos, peticijų parašų rinkimas. Tai atskira

Romas Sakadolskis (dešinėje) kalbina Vytauto Didžiojo universiteto rektorių Algirdą Aglinskį.
E. Šulaičio nuotr.

tema, kurios čia neplėtosiu. Tik pasakysiu, kad toji veikla buvo reikalinga tiek išeivijai, tiek okupuotai Lietuvai.

Be to, „Margutis“ buvo klausytojų bičiulis, o reikalui esant, ir prieglauda. Žmonės apsilankydavo redakcijoje pačiais įvairiausiais reikalais: prašydavo padėti parengti dokumentą, paskambinti į kokią įstaigą ir pakalbėti už juos angliškai, padėti surasti dingusį gyvūną. Būdavo, kad žmonės užeidavo pasiguosti. Petras ne kartą šelpė žmones, pats nesukrovęs jokių turtų. Buvo atvejų, kada jį paprasčiausiai išnaudojo.

Toliau nuo lietuviškų centrų gyvenantys lietuviai — iš kitų miestų ar šalių — lankydami Čikagoje užsukdavo pasisvečiuoti, pasiteirauti apie tėvyninius. „Margučio“ durys kasdien buvo atviros visiems, kam reikėjo pagalbos, patarimo, ar tik gero žodžio.

— Ko palinkėtumėte „Margučio“, sulaukusiam 75-erių metų jubiliejaus bei savo gerbėjams, kurie prisimena Jus ir Jūsų vestas laidas?

— Ne jiems mane prisiminti, o man juos. Klausytojai buvo tikrieji „Margučio“ radijo laidų šeimininkai. Jų dėka už Lietuvos ribų užaugo tokie kaip aš — išeivijos vaikai, kuriems dvasinio svorio centras išliko lietuvių tauta. „Margutis“ pakeitė mano gyvenimą, atvėrė kelią į žurnalisto profesiją, sudarė galimybes mokytis darbo, kuris nuvedė mane į „Amerikos balsą“ ir arčiau Lietuvos. Šiandien Vilniuje gyvenu ir dirbu Petro ir tūkstančių anuometinių klausytojų dėka.

„Margutis“ pradėjo gyvuoti paties radijo atsiradimo pradžioje. Gyvas žodis buvo nuostabus tada, nuostabus jis ir šiandien. Po Antrojo pasaulinio karo, kuomet mano tėvų karta įsikūrė „anapus balso“ suprata, jog kai kurias tradicijas verta išsaugoti. Tokie laikraščiai kaip *Draugas* ir radijo laidos kaip „Margutis“ toliau tarnavo naujoms išeivijos kartoms. Senųjų kartų gretas papildė naujakuriai.

Šiandien Čikagoje vėl plūstelėjo tūkstančiai Lietuvos žmonių. 75 metų jubiliejaus proga linkiu „Margučio“ susirasti vietą naujųjų išeivių gyvenime, kaip kadaise jis susidarė vietą pas mus, pokario emigrantus.

Kalbino Dalia Sokienė

„Margučiu“ septyniasdešimt penkeri

Leonas Narbutis

Šių metų kovo mėnesį, viešnagės Čikagoje metu lankantis *Drauge*, redaktorė Laima Apanavičienė manęs užklausė apie „Margutį“ – taip, tą patį „Margutį“, kurio radijo laidas čikagiečiai jau girdi 75-rius metus. Laima norėjo sužinoti, kokie keliai mane atvedė į „Margutį“, kokias laidas ruošdavome, ar dar aktualus „Margutis“ ir šiomis dienomis. Neturėjome laiko tą dieną pasikalbėti, mano dienos, praleistos Čikagoje, vijo viena kitą ir net nepastebėjau, kaip atėjo laikas grįžti namo. Grįžęs į Vilnių, aš prisiminiau Laimos užduotus klausimus. Perskaičiau ir Petro Petručio straipsnį apie „Margučio“ įkūrėją Antaną Vanagaitį „Bernardinuose“. Iš kokių pėdsakų, parafrazuojant neseniai išleistą knygą, *Lietuvių pėdsakai Amerikoje* palikome mes, kurie bendradarbiavome „Margučio“ radijo laidoje?

Žmogus, sulaukęs 75-ų, dažnai suskirsto savo gyvenimą pagal atliktus darbus ir atskirus to gyvenimo etapus. Lygiai taip pat ir su „Margučio“ gyvenimu. Todėl norint atsakyti į užduotus klausimus, reikėtų sugrįžti į 1928-ius metus.

Apie aktorius, kompozitorius, dainininko ir visuomenininko Antano Vanagaičio gyvenimą bei jo veiklą, puoselėjant lietuvišką žodį ir tėvynės meilę Amerikoje, galima rasti Vytauto Alanto išsamiai parašytoje ir 1954 metais Juozo Bačiūno pastangomis išleistoje monografijoje *Antanas Vanagaitis*. Dar daugiau informacijos apie Antano Vanagaičio nuveiktus darbus Lietuva yra ir įvairiuose tuometinės periodinės spaudos puslapiuose. Iš tiesų „Margučio“ imperija, o tokia ji ir buvo Vanagaičio laikais, savo pradžią gali sieti su to paties vardo 1928 metais pradėtu leisti „Juoko ir dainų mėnraščiu“. Bent taip savo leidinį Antanas Vanagaitis pavadino pirmojo numerio antraštelėje. Bet ar iš tikrųjų „Margutis“ toks ir buvo? Antrajame *Margučio* numeryje, tarp „Dėdės ir tėtės“ pokalbių, „Juokologijos“, „Kritikomanijos“ ir kitų keistai pavadintų skyrelių, straipsnyje, kuriame Vanagaitis pasakoja apie „Vanagaičio juokų kelionės“ koncertą Bostone, galima rasti ir šiuos žodžius: „...Inteligenti rūpinasi savo gerbūviu. Jie neturi laiko pašvęsti visuomenės labui. Tai ne dešimtsdvidešimts metų tam atgal, kada klestėjo tautinis idealizmas. Dabar kiekvieno idealas – doleris... Kaip keista. Tie patys žmonės, tos pačios idėjos, tie patys lietuviai, bet mes ne tie patys... Koks žiaurus likimas?!“ Neįtikėtina! Nors tie žodžiai buvo parašyti beveik prieš aštuoniasdešimt metų, juos galima pakartoti ir šiandien.

Prėjus penkeriems metams, 1932 balandžio 11 d., eteryje prabilo „Margučio“ dienžodis, o po Vanagaičio mirties 1949 metais „Margučio“ veiklos vairą perėmė jo žmona Lilija Vanagaitienė. Deja, Antano Vanagaičio imperijos epocha baigėsi 1964 metais, su jo ištikimos draugės ir žmonos Lilijos Vanagaitienės tragiška mirtimi. Ji buvo tas žmogus, kuris tęsė savo vyro nesibaigiantį lietuviybės išlaikymo darbą. Aktorius ir režisierius Stasys Pilka turbūt geriausiai apibūdino Antano Vanagaičio gyvenimą: tai buvo „Žmogus pralenkęs pats save“.

Po Lilijos Vanagaitienės mirties prasidėjo naujas „Margučio“ išbandymų metas, nes senieji „Margučio“ darbuotojai ir rėmėjai, po įvykusios tragedijos, pamažu pradėjo užleisti savo vietas naujai politinių imigrantų, taip vadinamų „dypukų“, kartai. Su senųjų darbuotojų pasitraukimu pradėjo mažėti ir finansiniai „Margučio“ resursai. Paskutinis žurnalo *Margutis* numeris, skirtas Lilijai Vanagaitienei ir Algimantui Mackui atminti, buvo išleistas 1965 metų sausį.

Turbūt reikėtų patikslinti, jog kartų kaita prasidėjo palaipsniui, tuoj po Antano Vanagaičio mirties, kai iš sugriautos Europos 1950 metais atvyko Petras Linkus ir įsijungė į margutiečių gretas, perimdamas *Margučio* žurnalo redagavimą. Tais pačiais metais talkininku tapo ir dr. Bronius Dirmeikis, paskutinis *Lietuvos aid* redaktorius tarpukario Lietuvoje. Kiek vėliau, perėmęs *Margučio* redagavimą, jis ir toliau rengė politines apžvalgas ir tiesiogines radijo laidas. Margutininku tapo ir dailininkas bei humoristas

Vladas Vijeikis. Gal mažai kam yra žinoma, bet Vladas Vijeikis buvo tas žmogus, kuris Lietuvos laisvėjimo metu, viename savo rašinių papildė lietuvių kalbos žodyną, paaiškindamas lietuviškos barakudos esmę. Kartu su Vladu Vijeikiu margutiečių šeimą praturtino ir žurnalistas Vytautas Kasniūnas. 1953 metais pradėtos transliuoti literatūrinės valandėlės, pavadintos „Pelkių žiburėlio“ vardu. Valandėlę įsteigė sambūrio „Šviesa!“ nariai – Petras Jurkštas ir Dalia Sruogaitė. Po metų „Pelkių žiburėlio“ redaktoriumi dirbti buvo pakviestas tada dar labai jaunas poetas Algimantas Mackus, kuris iki savo tragiškos mirties 1964 metais tapo vienu aktyviausių ne tik „Pelkių žiburėlio“, bet ir „Margučio“ radijo laidų darbuotoju, o po Broniaus Dirmeikio mirties 1961 kovo mėnesį ir žurnalo *Margutis* redaktoriumi.

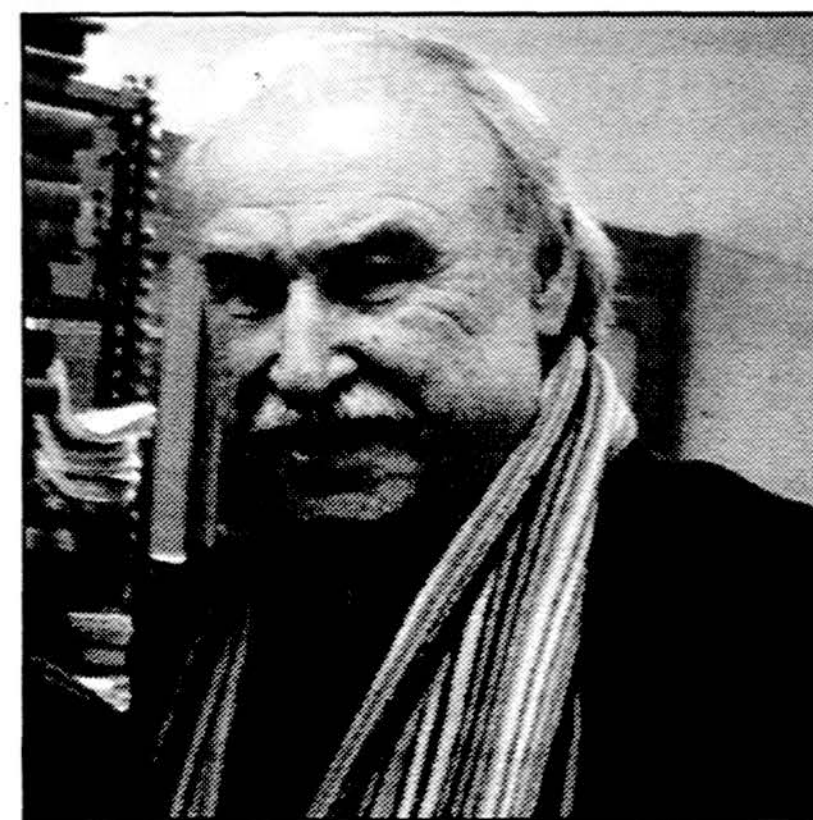
Gal šioje vietoje tiktų atsakyti ir į Laimos klausimą: kokie keliai mane atvedė į „Margutį“? Taigi, pirmoji pažintis su radijo mikrofonu buvo 1959 metais. Tų metų spalį Dalia Sruogaitė pakvietė mane redaktoriaus pareigoms, nes Algimantas Mackus dėl padidėjusio krūvio kasdienėse radijo laidoose nebegalėjo tęsti savo įsipareigojimų „Pelkių žiburėliui“. Nuo čia ir prasidėjo mano bendradarbiavimas, pirmiausia su „Pelkių žiburėliu“, o vėliau, 1967 metais, ir su „Margučio“ radiju. Šis bendradarbiavimas tęsėsi iki 1996 metų. O literatūrinė valandėlė su pertraukomis buvo transliuojama beveik 24 metus. Dalios Sruogaitės žodžiais tariant, tik „1977 metais ‘Pelkių žiburėlis’ užgeso“. Vienu ar kitu metu literatūrinėje valandėlėje yra dalyvavę beveik visi iškiliai to laikmečio išeivijos aktoriai. Per ilgus savo gyvavimo metus šioje unikaloje literatūrinėje valandėlėje darbavosi daugiau nei 80 talentingų žmonių.

1952 metais dabartinis Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus, tada dar žinomas Valdo Adamkavičiaus pavarde, pradėjo ruošti „Margučio“ klausytojams sporto žinias ir darbuotis „Margutyje“. Sportinės veiklos apžvalgą maždaug 1954 metais pradėjo rengti ir Jonas Šoliūnas. Vėliau Valdo Adamkaus veikla „Margutyje“ prasitęgė ir už sporto žinių paruošimą tapo atsakingas Petras Petrutis, kitas sporto entuziastas. Po Lilijos Vanagaitienės netekties, Valdas Adamkus prisiėmė ir finansinę atsakomybę, tapdamas „Margučio“ pirmininku.

1964 metais gruodžio 28 d. tragiška Lilijos Vanagaitienės ir Algimanto Mackaus mirtis kelyje į namus žaibiškai apskriejo ne tik visus Čikagoje, bet ir už jos ribų gyvenančius lietuvius. „Kviečiame pasiklausyti ‘Margučio’ rytoj vakare, o dabar visiems klausytojams linkime labos nakties“ – tai paskutiniai radijo eteryje baigiant to vakaro programą ištarti jų žodžiai. Pabaigę vakarinę „Margučio“ laidą WTAQ stotyje Čikagos priemiestyje, La Grange II, truputį po septynių jie sėdėjo Lilijos Vanagaitienės vairuojamą automobilį ir vos išvažiavus mašinai į Southwest Highway, 1 mylia nuo 55-tos gatvės, į juos, iš priekio pervažiavus saugos liniją, kaktomuša trenkėsi mašina. Lilija Vanagaitienė žuvo vietoje, o Algimantas Mackus po poros valandų mirė ligoninėje. Moteris, padariusi šią avariją, nors kritiškai sužeista, išliko gyva. Sustojęs laikrodžio mašinos rodė 7:06.

Po Lilijos Vanagaitienės mirties tolimesne „Margučio“ veikla pradėjo rūpintis Valdas Adamkus. Nėdelsdamas jis iš Rochester pasikvietė naują radijo laidų vadovą, žurnalistą ir visuomenininką Henriką Žemėlį. Tuo metu „Margutyje“ jau darbavosi ir Petras Petrutis. Atvykęs Henrikas Žemelis tuoj įsijungė į sumažėjusį „Margučio“ būrį. Bet po dvejų metų dėl pablogėjusios sveikatos turėjo „Margutį“ apleisti. Pasitraukus Henrikui Žemeliui, nekilo nė klausimo, kas toliau vadovaus, jei ne Petras Petrutis, kuris beveik jau dešimtmetį darbavosi kaip sporto žinių pranešėjas ir „Margučio“ bendradarbis. Šiuos dvejus 1965–1966 metus galima pavadinti persitvarkymo laikotarpiu, nes 1966 metais, Petriui Petručiui perėmus vadovavimą, „Margutis“ įgavo naują veidą.

Buvo daug žmonių, kurie ištisus dešimtmečius talkino, rėmė ir padėjo, bet Petras Petrutis buvo vienintelis, kuris šiai institucijai vadovavo nuo 1966 iki 1995 metų vasaros. Apie „Margučio“ veiklą tuo laiku kažkodėl nėra rašoma, visada akcentuojama „Margučio“ veikla tik iki 1965 metų. Tačiau būtina kalbėti ir apie Petro Petručio 29 metų vadovavimo laikotarpį, neįskaitant dar tų metų, kai jis buvo tik vienas iš bendradarbių. Yra daug prirašyta apie jo pirmtakų darbus, bet apie Petro Petručio nueitą kelią ir jo įnašą nedaug kas yra rašęs, nors tas laikmetis irgi pasi-

žymėjo įvairiais renginiais, visuomenine veikla ir, reikalui esant, ištiesta pagalbos ranka gyvenimo nuskriaustiems lietuviams, kurie retkarčiais pasibeldavo į „Margučio“ duris. Lietuvai siekiant atgauti nepriklausomybę ir pirmaisiais nepriklausomybės metais „Margutis“, nors ir ne vienintelis, bet buvo vienas pagrindinių informacijos šaltinių Čikagoje ir jos apylinkėse, perduodantis tos dienos naujausias žinias ir pokalbius aktualiausiomis temomis.

Nors „Margučio“ imperijos laikai baigėsi, tačiau atėjo kita karta, į JAV atvykusi ne ekonominiais, bet politiniais sumetimais ir su kitokiais norais bei troškimais. Nors atvykusiųjų priežastis kita, pagrindinis naujų darbuotojų tikslas pasiliko tas pats – teikti informaciją apie lietuvišką veiklą ir kovoti su nutautėjimo „mėsma“. Atminkime, kad 1967 metais jau klestėjo lituanistinės mokyklos, įvairūs lietuviybės išlaikymo fondai ir centrai bei įvairios jaunimo ir visuomeninės organizacijos, įsteigtos jau po karo atvykusių tautiečių.

Atsimenu vieną vakarą po transliacijos (tuo metu mes buvome tik ką persikėlę iš 67 į 71 gatvę) paskambino Petras: „Žinai, Leonai, kai prasidėjo tavo laida, pradėjau eiti namų link, pirma Maplewood gatve, o paskui 69, ir visur per atdarus langus girdėjau žmones klausant ‘Margutį’“. Taip, tais laikais „Margutį“ klausydavo beveik visa lietuviška Čikaga. „Margutis“ rengdavo klasikinės ir populiarios muzikos koncertus, naujų talentų pristatymus, įvairius renginius, baleto spektaklius ir vaidinimus. „Margučio“ durys visuomet buvo atviros visiems, kurie ieškojo bet kokių informacijos. Jei ko nors nežinai, tai paskambink „Margučiu“. Lietuvai laisvėjant, kai Čikagoje vis dažniau pasirodydavo nauji veidai iš Lietuvos, tai „Margutis“ buvo ta institucija, kuri pristatydavo juos Čikagos lietuviškai visuomenei.

Iš tiesų buvo daug bendradarbių, kurie rūpinosi „Margučiu“, bet klausytojai geriausiai pažinojo radijo pranešėjus: Romą Sakadolskį, Emiliją Pakštaitę-Sakadolskienę, brolius Audrių ir Algį Regius, Eglę Vilutienę, Mykolą Drungą ir, nors trumpai bendravusių su klausytojais, Raimundą Lapą bei kitus. Per tuos metus laidas ruošdavo ir jose dažnai dalyvaudavo aktyviausieji „Pelkių žiburėlio“ žmonės, kurių pavardės būtų galima sužinoti, peržiūrėjus to laikmečio „Margučio“ medžiagą, kuri dabar yra Lietuvos centriniame valstybiniame archyve Vilniuje. Iki šiol sukaupta per 4,000 įvairių laidų ir pokalbių įrašų, daugiausia nuo 1967 iki 1995 metų vasaros, nes tais metais „Margučio“ laidos nutrūko.

Jeigu 1949 metais, jau po Antano Vanagaičio mirties, mažėjant senųjų klausytojų skaičiui, jų gretas papildė pabėgėliai iš Lietuvos, tai panaši situacija įvyko po 40 metų, kai į JAV pradėjo atvykti, tuo metu dar iš pavergtos Lietuvos, taip vadinamieji trečiabangiai. Jų skaičius ypatingai padidėjo praėjusio šimtmečio paskutiniajame dešimtmetyje. Nors iš pradžių jie noriai klausydavo „Margučio“ laidų, vėliau nemaža trečiabangių dalis susirado kitus informaciją teikiančius šaltinius, kurie nebuvo, bent jų mąstymu, tokie „dypukiški“. Kita vertus, ta naujoji banga visiškai kitaip suprato lietuviybės išlaikymo galimybes ar to išlaikymo reikalingumą. Jie klausė „Margutį“, bet neaukojo jo išlaikymui, tuo tarpu pokarinė karta jau buvo pasiekusi savo gyvenimo saulėlydį ir dažnas jų pradėjo keliauti į kazimierines. Buvo ir daugiau priežasčių, kodėl laidos buvo nutrauktos. Štai 1995 metais liepos 21 d. vakarą, paskutinėje savo laidoje Petras Petrutis suminėjo tris laidų sustabdymo priežastis: „...radijo studijos aparatūros sutrikimai, finansiniai sunkumai ir blogėjanti mano sveikata“. Bet negalima nuginčyti fakto, kad sumažėjus aukoms, susidarė nemaža suma už radijo sto-

Nukelta į 6 psl.

Leonas Narbutis

Atkelta iš 5 psl.

ties paslaugas, ir kai už jas nebuvo atsilyginta, radijo stotis nutraukė transliacijas. Panaši situacija buvo susidariusi ir 1982 m., nes tie metai baigėsi 20,000 dolerių deficitu. Bet tada skola stočiai buvo išlyginta rėmėjų ir klausytojų dėka, šį kartą, deja, nutiko kitaip.

Tačiau nutilus „Margučiu“, lietuviškoji Čikagos visuomenė pradėjo jausti informacijos spragą ir reikalauti, kad laidos būtų tęsiamos. Tada Valdas Adamkus ėmėsi iniciatyvos ir sušaukė pirmąjį pasitarimą dėl radijo laidų atnaujinimo. Tame posėdyje Birutė

Jasaitienė, JAV LB Socialinių reikalų tarybos pirmininkė, ne tik sutiko atlikti visą persiorganizavimo darbą, bet pasiūlė ir patalpas Socialinių reikalų būstinėje. Su radijo stoties savininkų sutikimu „Margutis“ buvo teisiškai perorganizuotas į „Margutis II“ ir 1995 m. rugsėjo 25 d. vėl prabilo į savo klausytojus. Nuo pat pirmos dienos man teko radijo vedėjo pareigos. Kartu su manimi laidose pradėjo dalyvauti ir naujosios išeivijos žmonės – Dalia Sokienė ir Aldona Jurkutė. Labai trumpai į šį darbą buvo įsijungęs ir Vytautas Radžius. Kiek vėliau savaitės politines apžvalgas paruošdavo Bronius Siliūnas. Labai greit pribrendo reikalas įsigyti nuosavą transliavimo studiją, nes WCEV stotis, iš kurios vakarais transliuodavome, buvo kitoje miesto pusėje ir važiavimas į laidas, ypatingai piko

metu, neretai užtrukdavo beveik pusantros valandos. Stasio Baro dėka, per tris mėnesius su profesionalų pagalba įrengėme studiją ir pirmą kartą iš savo naujųjų namų ir savosios studijos, prabilome tų pačių metų pirmąją Kalėdų dieną. Praėjus daugiau negu metams, 1996 m. spalio 3 d. pasitraukiau iš vedėjo pareigų, ir į savo vietą pakviečiau trečiabangį Rytį Janušką.

Per 75-rius „Margučio“ gyvavimo metus visi radijo laidų vedėjai ir talkininkai, kurie vienaip ar kitaip savo įnašu prisidėjo, kad „Margutis“ sulauktų tokio gražaus amžiaus, gali tik džiaugtis ir didžiuliu, jog jų indėlis padėjo išlaikyti lietuviškos žiedą svečioje šalyje. Tačiau „Margučio“ knyga dar neužvers-ta, todėl rašykimė ją visi, tikėdami, jog ji bus įdomi ir ją skaitys ateinanti lietuvių išeivijos karta.

„Margučiu“ 75-eri metai. Antano Vanagaičio pradėtąjį darbą tęs ir toliau. Tikime, kad sujungtomis jėgomis pajėgsime siekti gėrio ir grožio, džiaugtis lietuvišku žodžiu ir daina“.

Marija Remienė

„Margučio II“ valdybos pirmininkė 1995-2007

„Margučio II“ valdyba. Iš kairės: Matilda Marcinkienė, Jurgis Vidžiūnas, Salomėja Daulienė, Vaclovas Momkus, Marija Remienė (pirmininkė).

Nėra tokios tautos, nėra tokios organizacijos, kuri gyventų be savo papročių, be atmintinų datų. Ar šiandien galima įsivaizduoti mūsų išeivijos gyvenimą be sukaupytų tradicijų, be organizacijų, kurių pasiektais vaisiais naudojames ir šiandien. Jais naudojasi net ir tie, kurie į tas „nugyventas“ tradicijas žiūri kaip į „tuščią laiko gaišinimą“. Bet juk turėjo kas nors iškelti, sujungti, įgyvendinti. Viena tokių institucijų yra 75-rius metus sulaukusi lietuviška radijo laida „Margutis“.

1932 m. balandžio 11 d. Čikagos ir apylinkių lietuviai pirmą kartą radijo bangomis išgirdo lietuvišką žodį ir dainą. Šią lietuvišką radijo laidą įkūrėjas Antanas Vanagaitis pavadino „Margučiu“. Antanas Vanagaitis (1890-1949) – kompozitorius, aktorius ir visuomenininkas, 1924 m. atvykęs į Ameriką, praturtino tautiečių kultūros lobius. Jis nuolat primindavo broliams lietuviams išeivijoje jų gimtąjį kraštą, stiprino lietuvių, informavo apie lietuvišką veiklą, skelbė žinias.

Kai pavartai „Margučio“ archyvą, nustumbi rašę/usi gausų būrį „Margučiu“ dirbusių ar bent jo programoms talkinusių. Daugumas mūsų neprisimeina „Margučio“ laidos įkūrėjo Antano Vanagaičio. Iš išeivijos istorijos žinome, kad A. Vanagaičio tautinis ir kultūrinis apsisprendimas įnešė daug gyvumo į bendrą Amerikos lietuvių kilimo sąjūdį. Žiūrėdama į buvusius „Margučio“ darbuotojus, galiu pasididžiūdama ir pasigėrėdama būti jiems dėkinga. Per ilgus dešimtmečius „Margutyje“ darbavosi daug talkininkų, kurie rengė programas ir įvairiais būdais talkino radijo programai. Dar ne vienas Čikagos lietuvis prisimena dr. G. Biežį, V. Kasniūną, D. Sruogaite, R. Sakadolskį, B. Dirmeikį ir daugelį kitų.

Negalečiau išvardinti visų talkininkų vardų, nes įsijungiau į „Margučio“ veiklą tik prieš dešimt metų. Man geriausiai pažįstamas yra ilgametis „Margučio“ vedėjas Petras Petrutis. Daugelis jį vadindavo: margutininkas Petrutis. Radijo laidai jis atidavė 29 savo geriausių metų. Petrui Petručiui vadovaujant „Margučiu“, vyko Lietuvos atgimimas. Jis sugebėjo grei-

tai perduoti žinias, apie tai kas vyko Lietuvoje, ir organizuoti talkininkus, siunčiant telegramas JAV Kongreso nariams. Tuomet „Margučio“ durys neuždarydavo.

Petras Petrutis buvo išradingas ir tęsė įsteigėjo Antano Vanagaičio tradiciją. Kasmet jis suruošdavo koncertus ir vis naujų – negirdėtų menininkų atskviesdavo į Čikagą. 1987 m. spalio 4 d. Petro Petručio pastangomis buvo suorganizuotas Lietuvos liaudies kompozitoriaus Stasio Šimkaus šimtasimtis gimtadienis. Minėjime paskaitą skaitė Stasys Santvaras, dainavo „Dainavos“ ansamblis, diriguojamas Emilijos Sakadolskienės ir solistai: Algirdas Brazis, Audronė Gaižiūnienė ir Roma Mastienė – atliko muzikinę programą.

1987 m. spalio 24 d. Petras Petrutis suorganizavo „Margučio“ 55 metų jubiliejų. Jubiliejaus proga buvo paskelbtas konkursas sukurti muziką dainai pagal mūsų iškilių poetų žodžius. Pokylio metu buvo įteiktos premijos. Premijų mėcenatai – Alma ir Valdas Adamkai. Bronius Nainys *Pasaulio lietuvių* 1987 m. spalio numerį rašo: „Visų iškilnių ir sumanymų vyriausias ‘bosas’, kaip visada buvo, taip ir dabar pasiliko, uolus ‘Margučio’ vadovas Petras Petrutis – ką jis mums sugalvos kitą kartą? Petras Petrutis uoliai tęsė A. Vanagaičio tradicijas.“

Mums atvykus į Ameriką, į Čikagą, „Margutis“ tapo mūsų šeimos kasdieninis svečias. Po Antrojo pasaulinio karo lietuviškų radijo laidų Amerikoje jau buvo nemažai, o Čikagoje veikė 3 ar 4 laidos. Tačiau seniausia ir populiariausia radijo laida buvo „Margutis“, kurios mėgo klausytis antrabangiai ir kuri buvo girdima penkis vakarus per savaitę. Vyresniesiems būdavo liūdni savaitgaliai, kai nebūdavo „Margučio“ radijo laidos.

Laikas viską keičia. Toji karta, kuri negalėjo būti be „Margučio“, retėja, jų nedaug liko. Dabar daugelis neprisimena ir nežino, kas tas „Margutis“, kas tas Antanas Vanagaitis. Kaip kitoms išeivijos organizacijoms, taip ir „Margučiu“, yra iškilęs pavojus nustoti gyvuoti. „Margutį“ sleigia didelės išlaidos. Visuome-

nėje jaučiamas pavargimas, nenoras aukoti ir aukotis. Kartas nuo karto reikia priminti, kad persiorganizavęs „Margutis II“ yra visuomeninė, kultūrinė Čikagos radijo laida, nepriklausanti jokiai partijai ir jokiai ideologijai. „Margutis II“ gyvuos tol, kol mes jį remsime.

Valdyba džiaugiasi gerais radijo laidų vedėjais. Radijo programa sudaro gerą progą bendradarbiauti su visu karta tautiečiais. Nuolatiniai laidų vedėjai yra visi iš Lietuvos: Dalia Sokienė, Emilija Andrulytė, Tadas Kubilius ir Jaunius Gustys. Literatūrinėms valandėlėms talkina poetė Eglė Juodvalkė, poetė Švabaitė-Gylienė ir rašytoja Nijolė Jankutė-Užubalienė.

„Margučio II“ valdybą sudaro: pirmininkė Marija Remienė, sekretorė Matilda Marcinkienė, programų koordinatorius Bronius Siliūnas ir nariai – Salomėja Daulienė, Vaclovas Momkus ir Jurgis Vidžiūnas. Valdybos pirmas ir didžiulis rūpestis – finansai. Didžiausią sumą reikia sumokėti WCEV stočiai, būtent 3,640 dol. kiekvieną mėnesį. Vieno mėnesio išlaidos siekia iki 5,000 dol. Valdyba suka galvas, kaip ilgai galėsime išlaikyti šią seniausią radijo laidą Amerikoje. Be to, valdyba rūpinasi kultūriniais renginiais, minėjimais, skelbimais bei vajais. Visi valdybos nariai dirba savanoriškai, negaudami atlyginimo ar finansinės paramos.

Išėivija, kaip ir šeima, be savų tradicijų – nepilnavertė visuomenė. „Margutis“ atsinaujino, tačiau Antano Vanagaičio pradėtąjį darbą „Margutis II“ tęs ir toliau. Tikime, kad sujungtomis jėgomis, pajėgsime siekti gėrio ir grožio, džiaugtis lietuvišku žodžiu ir daina, nes tai rodo mūsų praeitis.

Kasdien — 9:00 val. vak.
Sekmadieniais — 1:00 val. p.p.
Ketvirtadieniais dar papildomai
7:00 — 8:00 v. v.
(8 kartus savaitėje).

„Margutis’ ... skiriamas plačiai Amerikos lietuvių visuomenei ir jos tautinei informacijai... bus gyvas, kalbantis ir dainuojantis... atšvęs savo veiklos šimtmetį”.

Bronius Siliūnas

Spaudos apžvalgos, politinių žinių vedėjas, „Margučio II” valdybos narys 1995-iki šiol.

– Kokie keliai Jus atvedė į „Margučio” radiją?

– 1949 metais į Ameriką, Čikagą iš Vokietijos atvykęs, išgirdau čia jau veikiančias kelias lietuvių kalba vedamas radijo laidas. „Margutis” jau plačiai buvo žinomas visoje Amerikoje, nes buvo transliuojamas iš pajėgios radijo stoties ir buvo girdimas net Kanadoje ir New York gyvenančių tautiečių.

– Kiek metų pradirbate „Margutyje”? Su kuo dirbate? Gal galite trumpai tuos žmones paminėti?

– „Margutis”, kompozitoriaus, muziko, A. Vanagaičio įsteigtos, „Margučio” radijo laidos, buvo išlaikomos rėmėjų, pasiturinčių verslininkų, klausytojų aukomis. Vienas iš didžiausių rėmėjų buvo Tabor Farm savininkas J. Bačiūnas. „Margutis” buvo skiriamas plačiai Amerikos lietuvių visuomenei ir jos tautinės veiklos informacijai. Finansiniai sunkumai „Margutį” ypač palietė 1949 m., mirus A. Vanagaičiui. Likusi našlė Lilija Vanagaitienė ir toliau tęsė „Margučio” veiklą. „Margučio” redakcijoje talkininkavo naujai atvykę spaudos žmonės. Keliolika metų „Margutis” buvo visapusiškai remiamas Valdo Adamkaus (dabartinio Lietuvos prezidento), žuvus Vanagaitienei

su „Margučio” redaktoriumi, rašytoju A. Mackumi, Adamkus ėmėsi iniciatyvos išlaikyti „Margutį”. Buvo sukviesti lietuvių visuomenės atstovai, sutikę bendradarbiauti „Margutyje”. Į nemažą Adamkaus pakviestų bendradarbių būrį patekau ir aš jau prieš tai trumpų bangų imtuvu iš „Deutsch Welle” nugirstomis ir kitų šaltinių gautomis žiniomis nevengdavęs pasidalinti su mūsų tautiečiais. „Margutis” perduodavo ateinančias žinias iš okupuotos Lietuvos tiksliai ir greitai. Reguliariai „Margutyje” bendradarbiau 10 metų — nuo 1995 metų iki praėjusių metų.

– Kokios buvo Jūsų pareigos?

– Kiekvieną savaitę antradienį mano paties paruoštą spaudos apžvalgą iš didžiųjų Amerikos laikraščių (kaip pvz., *New York Times*, *Wall Street Journal*, *Chicago Tribune* ir kitų) skaitydavau „Margučio” klausytojams 15-20 minučių. Žinios, ypač liečiančios mūsų tėvynę Lietuvą, klausytojų buvo laukiamos ir klausomos su dėmesiu. Esu paragintas tokius informacinius pranešimus dažniau skelbti „Margutyje”, bet, deja, dėl amžiaus ir negalavimų teko apsiriboti tik antradienio valanda.

– „Margutyje” dirbate ne vienerius metus. Kaip jis keitėsi?

– Radijo laidoje dabar dirba pasikeisdami keturi laidų vedantieji — nuo 1995 m. dirbanti Dalia Sokienė, Emilija Andriulytė; Dirba ir du vyrai: Tadas Kubilius, Jaunius Gustys. Esu vienas senas „Margučio” talkininkas-darbuotojas, dirbantis su jaunais, prieš keletą metų anksčiau ar vėliau atvykusiais lietuvičiais ir jiems, reikalui esant, ir dabar talkinu.

Mūsų pranešėjų gražiai ištariama dabartinė lietuvių kalba čia gyvenantiems svetimame krašte tautiečiams yra tikra atgaiva. Girdėdami savo gimtą

kalbą ir tie tautiečiai, kurie ją bus primirę, vėl bent savo mintimis grįš į paliktą, nepriklausoma tapusią gimtinę. Juk gimtoji žemė liks neužmirštama ir brangi ateitiems kartoms, lietuviams, atsidūrusiems svetimose šalyse.

– Ko palinkėtumėt dabartiniams ir būsimiems „Margučio II” laidų vedantiesiems?

– Į klausimą, kas laukia „Margučio II” po metų, dvejų, manau, kad nesuklysiu sakydamas, kad „Margutis II” bus gyvas, kalbantis ir dainuojantis, ir tikrai atšvęs savo veiklos šimtmetį.

Jau dabar kompiuterių amžiuje „Laisvos Lietuvos” balsas, žinios, greitai pasiekiamos visose šalyse, o „Margutis II” jas perduoda tuoj pat jas gavus.

Mūsų gimtoji lietuvių kalba neturėtų būti pamiršta, o juk lietuviškas žodis, ateinantis į mūsų namus, padės išlikti tuo, kas esame, nors ir draugiškoje, tačiau svetimose šalyse.

Neabejoju, kad ir mūsų vaikai, anūkai, gerbs savo tėvų kalbą ir jos neužmirš svetimųjų jūroje.

Nors dėl brandaus amžiaus ir įvairių negalavimų nuo praeito rudens mano balsas nebegirdimas, bet nuolatinį ryšį palaikau su pranešėjais.

Mano linkėjimai „Margučio II” ir ypatingai jauniems pranešėjams. Linkiu ir toliau dirbant nepavargti nelengvame radijo darbe.

Mūsų gimtoji lietuvių kalba neturėtų būti pamiršta. Juk lietuviškas radijas yra vienas iš lietuvių išlaikymo veiksmų. Dėl to „Margutyje II” girdimas lietuviškas žodis radijo bangomis jau 75 metai perduodamas Amerikoje gyvenantiems tėvynainiams.

Kalbino Dalia Cidzikaitė

Atsiminimus apie Čikagos „Margučio” radijo literatūros valandėlę „Pelkių žiburėlis”

(*Kultūros barai*, 1995 m. nr. 10) Dalia Sruogaitė užbaigia žodžiais: „Baigiasi ir mūsų epocha, atvažiuo nemažai jaunų, diplomuotų specialistų, todėl norisi tikėti, kad jie

įsitrauks į čionykščių lietuvių kultūrinį gyvenimą, taps nebe kukliais žiburėliais, bet plačiai spinduliuojančiais švyturiais”. D. Sruogaitės palinkėjimas pildosi, „Margučio” radijo istorija tebesitęsia. Šiuo metu „Margučio” radijuje dirba keturi laidų vedėjai, iš kurių du – Dalią Sokienę, Tadą Kubilių čia ir kalbiname bei žodį suteikiame ilgametei „Margučio” bendradarbei Eglei Juodvalkei.

Dalia Sokienė

„Margučio II” radijo laidos vedėja 1995-iki šiol.

„Jau 75 metus kiekvieną vakarą Antano Smetonos maršas kviečia ‘Margučio’ radijo klausytojus priglusti prie savo radijo imtuvų... klausytojas gana įvairus, nuo garbingo amžiaus iki naujai atvykusiųjų”.

– Dalia, pradėsiu nuo tradicinio, tačiau svarbaus klausimo: nuo kada dirbate „Margutyje II”?

– Radijas — svarbus kultūros reiškiny, visokeriopos informacijos šaltinis. Šiais metais seniausia Amerikoje lietuviška radijo laida „Margutis” švenčia garbingą sukaktį — 75-erių metų jubiliejų. Džiugu, kad ir man teko garbė prisidėti prie „Margučio II” radijo laidų vedimo. Grįžtant atgal, sunku patikėti, kad „Margučio II” radijuje jau dirbu gana ilgai — nuo 1995 metų. Rudeniui atėjus, jau skaičiuosiu tryliktuosius metus, kurie, dirbant radijuje, buvo labai reikšmingi ir įdomūs, nes jie suteikė progą iš arčiau prisiliesti prie išeivijos kultūrinio gyvenimo, pažinti įdomias asmenybes, dirbti su nuostabiais bendradarbiais.

– Gal galėtumėt paminėti bent kelis jų?

– V. Adamkus, A. Adamkienė, V. Ušackas, Lietuvos politinių kalinių, tremtinių sąjungos pirmininkas A. Lukšas ir kt.

– Kodėl pasirinkote vesti būtent radijo laidas?

– Atsakant į Jūsų klausimą, kodėl pasirinkau radiją, reikėtų truputėlį sugrįžti atgalios, kaip buvo atkurtas „Margutis”, pasivadinęs „Margučio II”. Suklosčius tam tikroms aplinkybėms ir nutilus „sena-

jam ‘Margučioi’” (daugeli metų laidas vedė P. Petrutis) skubiai buvo suorganizuotas komitetas, siekiant „atgaivinti” radijo laidų transliacijas. Šios iniciatyvos ėmėsi LR prezidentas V. Adamkus, ilgametis „Margučio” bendradarbis, subūręs žmones, kuriems buvo labai svarbus gyvas žodis eterioje, vienijantis visus lietuvius išeivijoje. Tą komitetą sudarė: V. Adamkus, a. a. S. Baras, B. Siliūnas, V. Radžius, L. Narbutis. Šių žmonių dėka buvo atgaivintas „šnekutis pleputis” — taip gražiai vadinamas „Margučio” įkūrėjo, komp. A. Vanagaičio. Radijo programa buvo pavadinta „Margutis II”. Vienam komiteto nariui pasiūlius mano kandidatūrą ir „palaiminus” balsą kaip tinkantį radijui, prasidėjo mano darbas radijuje. Daugiau kaip pusę metų kartu su

Dalia Sokienė, Tadas Kubilius, Emilija Andriulytė

ilgamečiu „Margučio” bendradarbiu Leonu Narbutu, sningant ar lyjant, važiuodavome į centrinę ra-

Nukelta į 8 psl.

Dalia Sokienė

Atkelta iš 7 psl.

dijo studiją, įsikūrusią Belmont gatvėje, kalbėti margutiečiams.

Šiuo metu radijo laidas vedame keturiose, Tadas Kubilius, Emilija Andruitytė, Jaunius Gustys ir aš. Norėčiau paminėti tuos žmones, su kuriais teko dirbti. Penkerius metus radijo laidas šauniai vedė Rytis Januška, kuris, esant bėdai, ir dabar nuoširdžiai talkina; Bronius Siliūnas, A. Mockapetris, A. Jurkutė-Krištolaitis.

– Kokia yra darbo radijuje specifika?

– „Margučio II“ radijo laidų trukmė 45 minutės, per kurias reikia pateikti kuo daugiau informacijos. Kiekvienas, dirbantis „Margutyje II“, turi pastovius darbus, ir kartais tenka suksutbi, norint laiku atvykti į studiją, paruošti žinias, reklamą, parinkti muzikinį kūrinių, pakalbinti studijoje esantį svečią, žodžiu, tik spėk suktis, kad laida išeitų punktualiai, nė sekundės vėliau. Per tiek darbo metų teko kalbėtis ir su dailininkais, politikais, sportininkais, visus išvardinti gal ir nebūtų tikslu. Yra klausytojų, kurie neturi interneto ir negali kas vakarą išgirsti lietuviškų, už-

sienio žinių, o tai mes pateikiame per radijo imtuvus. Kartą per savaitę kalba gydytojai, transliuojame religines valandėles, mirties pranešimus, nors ir skausmingus, tačiau klausytojai išgirsta apie netektį savo artimųjų draugų, pažįstamų ir informacijos dėka gali atiduoti paskutinę pagarbą išskelviavusiems į amžinybę. Ilgus metus klausytojus žavėjo B. Siliūno paruoštos spaudos apžvalgos, joms nutilus, klausytojai dar ilgai jų pageidavo.

– Kas, Jūsų nuomone, yra „Margučio II“ klausytojas?

– Jau 75 metus, kiekvieną vakarą A. Smetonos maršas kviečia „Margučio II“ radijo klausytojus priglusti prie savo radijo imtuvų ir per WCEV radijo stotį, 1450 radijo banga, penkis kartus per savaitę klausytis seniausios Amerikoje lietuviškos radijo laidos „Margučio II“. Tai, kad radijo laidų klausytojai liko ištikimi per tiek metų transliuojamai programai, įrodo vienas faktas, kuris man paliko neišdildomą įspūdį. Naujai sudaryta valdyba suprato, jog būtina atgaivinti kuriam laikui nutilusias laidų transliacijas. Prasidėjo svarstymai – kur? Naudojantis centrines studijos paslaugomis buvo per brangu. Į pagalbą atėjo šviesios atminties JAV LB soc. reikalų tarybos pirm. a.a. Birutė Jasaitienė, kuri pasiūlė patalpas – „Seklyčios“

antrajame aukšte įkurti studiją. Taip jau tryliką metų mes jums kalbame iš „Seklyčioje“ įkurtos nuosavos studijos. Nuostabiliausia yra tai, kad įkuriant studiją buvo reikalinga solidi finansinė parama, kurią per trumpą laiką, porą mėnesių, ištikimieji „Margučio II“ klausytojai suaukėjo. Įsigijus reikiamą aparatūrą, programos buvo perduodamos jau iš nuosavos studijos. Tai ir buvo įrodymas, kad radijo laidos išeivijoje buvo labai reikalingos. Jei ne ištikimieji klausytojai, kurie savo aukomis remia „Margutį II“, jis jau seniai būtų nutilęs. Klausytojai mus myli, pataria, pabara, o tai įparei-

goja mus dar labiau stengtis tobulinti laidas. Radijo laidų klausytojas gana įvairus, nuo garbingo amžiaus iki naujai atvykusiųjų.

– Kokie Jūsų palinkėjimai 75-erių metų sulaukusiam „Margučio II“?

– Darbas su „Margučio II“ papuošė ir mano kelią išeivijoje. Sveikindama seniausią Amerikoje radijo laidą, linkiu šimtmečio sukakties. Ilgiausių metų! O mes tęsime prieš 75-erius metus komp. A. Vanagaičio, „Margučio“ įkūrėjo, pradėtą darbą.

Kalbino Dalia Cidzikaitė

„...nusprenžiau, kad reikia kažką su radijumi veikti. Prisistačiau 'Margučio' radijui, o ir jie mane kvietė. Sutarėm, kad ruošiu literatūrinę programą...“

Eglė Juodvalkė

Literatūrinės programos vedėja 1996-iki šiol.

Eglė Juodvalkė „Margučio“ radijuje pradėjo dirbti dar prieš išvažiuodama dirbti į „Laisvosios Europos“ radiją. Sugrįžusi, berods, apie 1996 metus, Eglė ėmė vesti literatūrinę programą. Tą daro iki šiol.

– Gerbiama Eglė, kada pradėjote dirbti „Margučio“ radijuje?

– Net negalėčiau pasakyti. Pradėjau dirbti prieš išvažiuodama dirbti į „Laisvosios Europos“ radiją Vokietijoje. Kai išvažiuavau, tai išvažiuavau – visiems 20 metų. Kai grįžau, tada nusprenžiau, kad reikia kažką su radijumi veikti. Prisistačiau „Margučio“ radijui, o ir jie mane kvietė. Sutarėm, kad ruošiu literatūrinę programą kas dvi savaites.

– Ar prisimenate, kas buvo Jūsų kolegos „Margutyje“?

– Dalia Sruogaitė, su kuria iki dabar palaikau ryšį, nes yra labai įdomus žmogus, Leonas Narbutis, Petras Petrutis.

– Ar dirbdama „Laisvosios Europos“ radijuje, bendradarbiavote su „Margučio“?

– Kai gyvenau Vokietijoje, su „Margučio“ radiju neturėjau jokių ryšių. Nors jie buvo „Laisvosios Europos“ radijo bendradarbiai, tiesioginio ryšio nebuvo.

– Kuo, Jūsų nuomone, „Laisvosios Europos“ radijas skyrėsi nuo „Margu-

čio“?

– Viskuo. „Laisvosios Europos“ radijas buvo politinis radijas, įkurtas Amerikos. „Margutis“ buvo mūsų, galėjo ką norėjo kalbėti ir daryti. O „Laisvosios Europos“ radijuje, nors mes ir neturėjome nieko slėpti, negalėjome kalbėti apie bet ką. Ten buvo politinis dalykas. Aš apie politiką nedaug žinau ir nenoriu žinoti. „Laisvosios Europos“ radijuje aš daugiausia vedžiau literatūrinės programos, informavau apie išeivijos rašytojus, kurie savo karjerą pradėjo Lietuvoje. Tai man buvo labai įdomu.

– Eglė, ar prisimenate savo pirmąją vestą programą „Margutyje“?

– Nelabai. Kai pradėjau dirbti „Margutyje“, aš pasinaudojau daugeliu „Pelkių žiburėlio“ programų, nes jos buvo tokios profesionalios, įrašytos gerų aktorių. Man buvo leista pasirinkti iš labai gausaus „Pelkių žiburėlio“ archyvo. Ten yra visi rašytojai. Pvz., Henrikio Nagio įrašus turėjome dar nuo tų laikų, kai jo balsas buvo puikus. Jis yra įskaitęs „Budapešto baladę“ savo balsu – tokios įspūdingos eilės! Aš jo įrašą paleidau, kai vyko Budapešto įvykių minėjimas.

– O kas buvo Jūsų klausytojas?

– Viskas eidavo į tuščią vietą. Nebuvo tiesioginio ryšio. Tik kas nors kokiam nors renginyje pasakydavo, kad Eglė Juodvalkė patiko. Tačiau mes žinojome, kad mūsų klausosi, girdi mus.

– Iš kur imate medžiagą šiuo metu vedamoms laidoms?

– Man tai pasidarė problema, nes neturiu medžiagos iš Lietuvos. Kiekvienais metais važiuodavau į Lietuvą ir parsiveždavau krūvą knygų. Jas ir skaitydavau. Šiuo metu keliauti į Lietuvą negaliu, todėl imu senesnę medžiagą. Pavyzdžiui, praėjusią savaitę antrą kartą „Margučio II“ klausytojams pristaciau Gintaro Grajausko poeziją.

– Na, ir paskutinis klausimas. Ar, Jūsų nuomone, „Margučio II“ radijas tebėra reikalingas?

– „Margutis II“ atrodo labai reikalingas. Tik kažkodėl jis nepasiekia jaunimo, jaunosios kartos, kuri atvyksta iš Lietuvos. Ir aš žinau, kodėl.

– Kodėl, Eglė?

– Todėl kad „Margučio II“ programos pritaikytos senutėms klausyti prie arbatėlės, o jaunimui nėra pritaikytų temų. Tai baisiai sunku padaryti, nes, kita vertus, jie ir nesiklauso.

Kalbino Dalia Cidzikaitė

„Darbas radijuje visą laik man imponavo ir džiaugiuosi atsiradusia galimybe prisidėti prie seniausios Amerikoje lietuviškos radijo programos kūrimo“.

Tomas Kubilius

„Margučio II“ radijo laidos vedėjas 2004-iki šiol.

– Kada pradėjote dirbti „Margučio II“ radijuje?

– „Margutyje II“ pradėjau dirbti 2004 m. pabaigoje.

– Ar prieš pradėdamas dirbti, žinojote, kas yra „Margutis II“?

– Taip, žinojau, kad egzistuoja tokia lietuviška radijo programa, tačiau pats nebuvau nuolatinis „Margučio II“ klausytojas. Tiesiog tarp studijų universitete ir darbo dažnai nerasdavau laisvo laiko įsijungti radijo imtuvu.

– Kaip pradėjote dirbti „Margutyje II“?

– Vieno renginio metu susipažinau su ilgamečiu „Margučio II“ bendradarbiu Broniumi Siliūnu, kuris ir pakvietė ateiti dirbti į „Margutį II“. Su mielu noru priėmiau pasiūlymą išbandyti savo jėgas radijo eteryje. Darbas radijuje visą laik man imponavo ir džiaugiausi atsiradusia galimybe prisidėti prie seniausios Amerikoje lietuviškos radijo programos kūrimo.

– Kokia yra darbo radijuje specifika? Kas patinka, kas nepatinka?

– Darbas „Margutyje II“ nėra pagrindinis mano užsiėmimas. Tam skiriu savo laisvalaikį. Kartu su savo kolege Dalia Sokiene ruošiu antradienio ir trečiadienio „Margučio II“ programas. Kitomis dienomis eteryje dirba Jaunius Gustys ir Emilija Andruitytė.

Tikrai negalėčiau pasakyti, kad kas nors nepatinka dirbant radijuje, nes jei šis darbas man nepatiktų – aš tiesiog jo nedirbčiau. Žinoma, vos pradėjus dirbti „Margutyje II“ reikėdavo nugalėti gyvo eterio baime, o šiandien rengiant laidas man labiausiai patinka rinkti ir pateikti klausytojams naujausias politikos aktualijas Lietuvoje ir pasaulyje.

– Kas yra Jūsų klausytojas?

– Tarp mūsų klausytojų yra tiek

vaadinamų „antrosios“, tiek „trečiosios bangos“ lietuvių. Turbūt nesuklysiu pasakęs, kad „Margučio II“ daugiausia klausosi vyresnės kartos JAV gyvenantys lietuviai. Klausydama šios radijo programos užaugo ne viena Amerikoje gyvenusių ir čia jau gimusių lietuvių karta, o dabar mūsų klausosi ir neseniai iš Lietuvos atvažiavę žmonės.

– Šiais metais „Margučio II“ suka 75-eri. Tai daug ar mažai?

– Be abejo, tai yra labai daug. Džiugu, kad „Margutis II“ jau tiek metų gyvuoja ir, manau, dar ilgai gyvuos. Palyginimui norėčiau paminėti, kad praeitais metais Lietuvos Radijas šventė savo 80-ies metų jubiliejų, tad „Margučio II“ 75-ųjų metų sukaktis yra tikrai solidi ir parodo mūsų radijo programos galias tradicijas.

– Ar „Margutis II“ keičiasi? Kokių permainų reikėtų, jei reikėtų?

– „Margučio II“ radijo laida per visą savo gyvavimo laikotarpį ne kartą keitėsi. Keitėsi programų vedėjai, keitėsi laidų formatai ar transliavimo laikas, tačiau pagrindinė „Margučio II“ idėja ir turinys išliko tie patys – skleisti gyvą lietuvišką žodį Amerikoje, informuoti klausytojus apie naujausias žinias iš Lietuvos ir viso pasaulio bei supažindinti su lietuvių bendruomenės JAV gyvenimu ir anonsuoti lietuviškus renginius. Džiaugiamės, kad nuo šiol „Margučio II“ galima klausytis gyvai internetu (www.wcev1450.com), tad dabar esame girdimi ne vien tik Čikagoje ir jos apylinkėse. O „Margutis II“ visą laik yra atviras klausytojų pasiūlymams ir pageidavimams. Maloniai prašome kreiptis su savo mintimis ir pamąstymais apie „Margučio II“ laidas į mūsų redakciją.

Kalbino Dalia Cidzikaitė